

NA POČIATKU STVORIL BOH NEBO A ZEM (Gn 1, 1)

Biblická správa o stvorení sa začína časovým údajom: „Na počiatku“. Tým má byť zachytený určitý okamih. Keď sa Izraelita v myšlienkach znova vracal do minulosti, veril, že narazil na istú hranicu. Preto hovorí: „Na počiatku“. Ide o absolútny prapočiatok, pred ktorým už nie je vôbec nič. Tým má byť určený absolútny prapočiatok stvorenia. V tom sa odlišuje správa o stvorení od rozprávky. Rozprávka sa začína: „Bolo raz“ - dakedy za dávnych čias (porov. Trillíng, *Na počiatku stvoril Boh*).

Na tomto počiatku stvoril Boh. Boh je už prítomný. Siahla späť za túto hranicu. Porovnajme našu biblickú správu o stvorení so správami z Fenície a Babylonie. Tam je na začiatku prvotný chaos, neosobné svetové moci. Až z tohto prvotného chaosu vystupujú bohovia. Utvárajú sa z boja mocí. Pochádzajú z plodenia. Zostaví sa rodokmeň bohov.

Celkom inak je to v biblickej správe o stvorení. **Boh stojí suverénne nad všetkým.** *Boh sa nestáva, on je.* „Skôr, než sa vrchy zrodili, a povstali zem i svet, ty, Bože, si od vekov až naveky“ (Ž 90, 2).

Boh je tu. Určuje začiatok pre svet a čas. „Na počiatku stvoril Boh nebo a zem.“ V hebrejčine sa používa slovo „bara“. Toto slovo sa používa iba na Božie „tvorenie“. Predpokladá božskú všemohúcnosť. Keď hovoríme o „tvorení“ umelca, myslíme tým, že tvaruje drevo alebo hlinu podľa svojich predstáv. V ťažkej práci, v pote tváre, pod údermi kladiva vznikne dielo. Tvorenie Boha je iné. Bez námahy vytvára svoje stvorenia. Nepotrebuje zápasit' s nepoddajným materiálom. Nepotrebuje nijakú látku. Boh vyvoláva svoje stvorenia z ničoho. Na začiatku každej den-

nej práce stojí: „Potom povedal Boh" – „A tak sa stalo", musí spisovateľ konštatovať na konci každého dňa.

Boh stvoril nebo a zem. Izraelitovi chýba slovo pre celé stvorenie. Chýba mu pojem kozmos alebo univerzum. Pomáha si teda pojмами nebo a zem. Chce tým povedať: Boh stvoril *všetko*, čo je nad človekom a pod ním. Je to rozhodujúca výpoveď celej správy o stvorení. Nasledujúce verše len rozvádzajú, čo vlastne znamená: „Na počiatku stvoril Boh nebo a zem."

SPRÁVA O HRIEŠNOM PÁDE

Odkiaľ pochádza zlo? Svätí spisovatelia vedeli, že v každej dobe ľudia hrešia. Búria sa proti Božiemu príkazu. Vždy viac chcú od života, viac radosti, viac rozkoše. Považujú sa za mieru všetkých vecí.

Autori knihy Genezis konštatujú: vo všetkých ľudoch je od začiatku v hriechu vzburá proti Bohu. Rastliny a zvieratá nevyhnutne nasledujú zákony svojej prirodzenosti. Neporiadok môže nastať v stvorení len tam, kde má bytosť možnosť postaviť sa proti poriadku. Len na jednom mieste bol stvoriteľský poriadok zraniteľný: v osobnej slobode človeka. Len človek sa mohol v slobodnom rozhodovaní postaviť proti Bohu a týmto činom spôsobiť nešťastie a dať možnosť pôsobeniu zla vo svete. K tomuto poznaniu dospeli biblickí autori nielen Božím osvetlením, zjavením, ale aj premýšľaním.

LITERÁRNY DRUH SPRÁVY O HRIEŠNOM PÁDE

Biblickí autori správy o hriešnom páde vyslovili významnú teologickú výpoveď: „Zlo vo svete pochádza zo slobody človeka, ktorý ju zneužil. Démonické sily ho k tomu zvedli" (*Zjv 12, 9; 2 Pt 2,4; Jud 6*). Predstavte si, že by tak hovoril učiteľ k žiakom. V

oboch týchto vetách je síce hlboká pravda, ale spôsob výpovede je strohý a nenázorný.

Biblickí autori - Izraeliti - poznali ľudí, pre ktorých písali, a tak svoje výpovede vyjadrovali vo forme príbehu, drámy. To, čo čítame v správe o hriešnom páde, nemá byť nijakým protokolom o „hriešnom páde“. Nestalo sa to naozaj tak, ako sa tu uvádza. Ide o teologickú výpoveď vyjadrenú vo forme príbehu. Je teda zbytočné pýtať sa, ako bolo možné, že had vedel hovoriť. Práve tak je zbytočné pýtať sa, aké ovocie Adam a Eva jedli, a tak zhrešili. Správa o hriešnom páde patrí leda práve tak ako správa o stvorení do literárneho druhu epického príbehu alebo ľudového podania.

Krátky prehľad o rozprávaní biblického autora:

Boh Pán stvorí človeka z prachu zeme a vdýchne mu dych života do tváre. Boh privedie človeka do záhrady, kde v strede stojí strom poznania a strom života. Človek dostane príkaz: „Zo stromu poznania nesmieš jesť, inak zomrieš!“ Človek je osamelý. Boh urobí z rebra človeka Evu, jeho pomocníčku. Had sa schová na strome poznania a zvedie Evu, aby jedla ovocie. Jeho sľub je: Budete ako Boh. Eva je z neho, dá jesť aj svojmu mužovi. Adam a Eva spoznajú, že sú nahí. Nasleduje výsluch, rozsudok nad hadom, ženou a mužom a vyhnanie z raja.

MÝTICKÉ OBRAZY POSKYTUJÚ LÁTKU PRE NAŠE ROZPRÁVANIE

Ako dospel autor k tomu, že hriešny pád, to „nie“ človeka voči Bohu, zaodel práve do tvaru takejto príhody? Prečo nevymyslel niečo iné? Prečo majú v správe o hriešnom páde had, strom, záhrada osobitný význam?

Na tieto otázky možno odpovedať takto: Biblický autor používa staré mýtické obrazy pohanských náboženstiev susedných

národov, aby v týchto obrazoch vyjadril svoje teologické výpovede. Autor však nepreberá mýty z Babylonu a Fenície v ich celku, pokiaľ ide o ich obrazy a obsah. Už „odmytologizuje“, čiže preberá len obraz, nádobu, a vlieva do nej nový teologický obsah. Často prevezme obraz len preto, aby ukázal, že jeho výpovede sú celkom iné.

Biblického autora nepochybne ovplyvnil starý babylonský epos Enuma Eliš. Akú odpoveď dáva tento epos na otázku týkajúcu sa pôvodu zla? Jeden boh sa dopusti! bezprávia, a tým privolal pohromu a kliatbu na celé pokolenie bohov. Bohovia sa chcú od tejto kliatby oslobodiť; ale ako? Zlosyna zviažu a usmrčia. Z jeho krvi a hliny zeme vytvorí človeka. S hriešnou krvou zločinca prechádza vina, zlo na ľudí.

Čo sa týmto príbehom povedalo? Odkiaľ prichádza zlo vo svete? Babylonský mýtus dáva jednoznačnú odpoveď: zlo pochádza od bohov. Dobro a zlo sú človeku vštepené už pri jeho stvorení.

Chápanie biblického autora je však iné. Preberá obrazy babylonského mýtu. Aj u neho Boh vytvorí človeka. Tvrdí však práve opak toho, čo hovorí babylonský mýtus: Človek je dobrý! Boh stvoril dobrého človeka. Stvoril ho z dobrej, úrodnej ornej pôdy, z „Adamy“. Nijaká hriešna krv neprúdi v žilách prvých ľudí. Boh nevložil do nich zlo. Zlo prichádza až neskôr.

Biblický autor teda odmieta odpoveď babylonského mýtu, hoci preberá jeho spôsob podania.

Zlo prichádza od človeka, ktorý sa nechá zviest' na zlo zvonka. Kto je však táto zlá moc, ktorá zvádza človeka? Ako ju má autor zobrazit'? Vo svojom okolí nachádza obraz, ktorý preň stelesňuje zlo, kliatbu: hada.

HAD - OBRAZ ZLA

Izrael dobyl územie Kanaán a usadil sa tam. Rozdiel medzi pôvodným obyvateľstvom Kanaánu a Božím ľudom pretrvával. Obyvatelia Kanaánu boli pohania s nádherným kultom bohov, ktorý ovplyvňoval izraelský ľud. Had bol pre Kanaáncov „zvieratým bohov“, svätým zvieratým, ktoré dodávalo život a úrodnosť a znázorňovali ho vztýčené.

Had predstavoval pohanstvo a jeho kultové zvyky. Vždy znova bol Izrael pokúšaný, aby prešiel k tejto modloslužbe. Za hadom ako znakom pohanského náboženstva Kanaánu stojí démonická moc zla. Izrael mal s tým vo svojej histórii skúsenosti: vždy, keď sa prikloní k modloslužbe, postihne ľud pohroma a bieda.

Táto skúsenosť sa prenáša späť až do raja. Aj tam sa ľudia odvrátili od Boha a dali sa zviest' zlom. Toto zlo sa k nim priblížilo, práve tak ako k Izraelitom v Kanaáne, v podobe hada. Súčasne bol tento obraz hada pre ľud varovaním: Kto sa k modloslužbe, k hadovi prikloní, prepadne skaze, tak ako naši prarodičia v raji.

OBRAZ STROMU

My, ľudia, chceme niečo mať od života: moc, peniaze, pohodlie. Vedieť je moc, hovorí staré príslovie. Ľudské srdce je vždy rovnaké vo svojich želaniach a túžbach. Ľudia odjakživa túžili po zvyšovaní životného pocitu, po zvyšovaní moci.

V Oriente je strom symbolom života a plodnosti. Tam, kde v Oriente rastie strom, tam je voda, tieň a podmienky pre život sú dobré. Človek teda pristúpi k stromu. Ukradne zo stromu poznania dobra a zla. Poznanie všetkých vecí je zvyšovaním moci, je

zvyšovaním životného pocitu. Chce ho dosiahnuť vlastnou silou. Človek sa chce vyrovnáť Bohu. Chce ako on vládnuť z vlastnej sily, z vlastnej životnej plnosti. Hriech človeka väzí v tom, že Boha odsunie nabok: Ja ťa nepotrebujem, svoj život si môžem zariadiť sám, svoje šťastie si môžem zabezpečiť a nájsť sám. Plod zo stromu poznania mu túto moc má zabezpečiť. Tak mu to prisľúbil had.

ŽENA A HAD

Treba objasniť ďalšiu zvláštnu črtu v správe o hriešnom páde. Prečo práve ženu pokúša had, prečo nie muža? Ide o náhodu, alebo je to zámerné? Žena je od prírody viac nábožensky založená ako muž. Preto izraelským ženám hrozilo viac než ich mužom nebezpečenstvo, že podľahnú kanaánskemu kultu hada. Odtiaľ pochádza autorovo varovanie adresované ženám: „Dajte si pozor na hada! Už v raji to bola žena, čo sa dala zviest!“

DRÁMA HRIEŠNEHO PÁDU

Rozprávanie o pokúšaní človeka hadom je majstrovským psychologickým dielom. Had sa pretvaruje, že je hlúpy. Nechá sa ženou poučiť: „Skutočne snád' Boh povedal: Nesmiete zo žiadneho stromu v záhrade jesť?“ Had veľmi preháňa, a tým vydráždi ženu k odpovedi: „Z ovocia stromov v záhrade smieme jesť. Len plody stromu, ktorý stojí uprostred záhrady, nám Boh zakázal: Z toho nesmiete jesť! Ba nesmiete sa ich ani dotknúť, inak zomriete!“ (pozri Gn 3, 1-3). Už v tejto Evinej odpovedi zaznieva pochybnosť o Božej добрôte.

Potom nasleduje zvädzanie: „V žiadnom prípade nezomriete!“ Len jedzte z plodov tohto stromu! Boh vám nedožičí šťastie! Chce vás udržiavať v neznalosti. Boh vie: „Len čo z neho

budete jesť, budete ako Boh, pretože spoznáte, čo je dobré a čo zlé!" (pozri Gn 3, 4-6)

Had tak narušil názor človeka na Boha: Je to úbohý Boh, ktorého pozíciu ohrozuje človek. Od tohto Boha už nechcú byť ľudia závislí a berú svoj osud do vlastných rúk. K hriešnemu činu je už len krok.

„Poznanie dobra a zla" má znamenať: Človek chce sám určovať, čo je dobré a zlé. Tým sa stavia na miesto Boha.

Jed hada pôsobí v Evinej duši. Boh sa stane závistlivou bytosťou a plody na zakázanom strome sa tým stávajú ešte žiaducejšie. Zrazu sú „chutné, krásne, žiaduce". Stav nerozhodnosti v Evinej duši sa skončil. Nasleduje čin.

Jednotlivé kroky sú psychologicky jemne vypracované: Uvidela, vzala, jedla, dala.

Dala – Eva nechcela zostať vo svojom skutku sama. Preto dá z plodu aj Adamovi. Aj on jedol. Eva, ktorá mu mala byť pomocníčkou, stane sa zvodkyňou.

Rozklad spoločenstva medzi Bohom a človekom sa dovŕšil. Katastrofa nastala! Človek vypadol zo spoločenstva s Bohom. Skrýva sa pred Bohom. Ale Boh ho berie na zodpovednosť.

Prví ľudia spoznajú, že sú nahí. Je to obraz; nie je to výpoveď o telesnom alebo pohlavnom stave človeka. Za tým obrazom sa skrýva slovná hra.

Had slúbil: Stanete sa „arum" = hebr. **múdri, poznajúci, mocní (Gn 3, 5). Po páde Adam a Eva spoznajú, že sa stali „arom" = hebr. **nahí, úbohí, nevedomí, bezmocní** (Gn 3, 10).**

Slovo „nahí“ chce zobrazit' bezmocnosť a nevládnosť hriešnika, ktorý je vystavený napospas všetkým zlovestným silám. Hriech nikdy nemôže človeku dať dobro (arum) - robí ho vždy biednym (arom) a vrhá ho do záhuby.

Hriechom sa človek rozchádza s Bohom. Hriech však rozdojuje aj ľudí navzájom. Muž obviňuje ženu, žena zvaľuje vinu na hada, ktorý ju svojou fascinujúcou silou obalamutil. Obviňuje sa čaro prírody, a tým sám Boh (*Gn 3, 12-13*). Hriechu zodpovedá teraz aj trest. Had ako symbol kultu plodnosti, ktorý sa v starom Oriente zobrazoval ako vzpriamene chodiaci, musí sa v budúcnosti za trest plazit' po bruchu a hltat' prach. Všetok lesk jeho démonickéj moci sa vytratil (*Gn 3, 14-15*).

Žena je potrestaná mužom. Túži po mužovi a po pravej láske. Ale on ju zneužíva, zotročuje, svojím pudom robí z nej vec. Trest stíha ženu aj v jej povolani matky: ťažkosti pri materstve a bolesti pri pôrode (*Gn 3, 16*).

Muž je potrestaný zemou. Pre neho je zem prekliata. Všetko, čo robí v zmysle svojej úlohy, aby si podmanil svet, pripraví mu namiesto čistej radosti súčasne utrpenie, múky a bolesť; sily zeme sa stavajú proti nemu. Všetko, čo s námahou a s biedou postavil, sa mu čoskoro rozmrví medzi rukami. Na konci jeho namáhavého života ho očakáva smrť (*Gn 3, 17-19*).

Najťažším trestom je však vyhnanie z raja. Ak raj predstavuje intímne životné spoločenstvo človeka s Bohom, potom vyhnanie z raja znamená stratu tohto spoločenstva s Bohom.

Spoznali sme, že „správa“ o stvorení a hriešnom páde je zaodetím teologických právd do historického rúcha. Ide predovšetkým o tri veľké tematické celky:

- pôvod všetkého stvoreného z Boha,
- pôvod zla vo svete zo slobody človeka,
- a konečne o otázku: „Čo je vlastne človek?“

Človek, ktorý je stvorený na obraz Boží, vystupuje už na začiatku svojej existencie proti Božej vôli, a tým narúša harmóniu stvorenia. Boh sa odťahuje od človeka, ale nie navždy. Neponecháva ho sebe samému, nevrhne ho navždy do mučivého, páľčivého osamotenía. V „protoevanjeliu“, „prvej radostnej zvesti“ (Gn 3, 15) sľubuje vyhnanému ľudskému rodu Spasiteľa. Tým sa určil dejinám smer: stali sa dejinami spásy, Boh vedie svoj ľud v ústrety spáse, ktorá sa pre nás začína Ježišom Kristom.

*Pripravil o. Mgr. Milan Mojžiš, podľa knihy Ferdinanda Krenzera: **Zajtra sa bude opäť veriť**, Vydavateľstvo Alfa, Bratislava 1991.*